

TEREPELSZÍN-REKONSTRUKCIÓ CÉLÚ FÚRÁSOK ÉS ANYAGVIZSGÁLATOK A SZEDERKÉNY, KUKORICA-DÜLŐ (M60-95-ÖS) LELŐHELYEN (Baranya megye)

Kovaliczky Gergely

Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága, 7624 Pécs Káptalan u 5.

E-mail: kovalicky.gergely@jpm.hu

Dezső József

7625, Pécs, Ótemető u. 24/5, Geornis Bt.

E-mail: dcjzosi@gamma.ttk.ptc.hu

Abstract: Archeological sites were further studied in order to reconstruct former soil surfaces (terrain) and to obtain additional data on the formation of open-pit mines. We considered the Neolithic residential area and the lower elevation nearby floodplain area as one unit. The solid matrices of the terrain objects were analyzed with thin sections and X-ray microanalysis. We also determined the particle size distribution of the silty-loamy clay sediments with static light scattering method. During our studies we have also created a database.

A lelőhely módszeres régészeti kutatása sekélyfúrásokkal és anyagvizsgálatokkal egészült ki a terepfelszín rekonstrukciója és az egykor használt bányagödörök (anyagnyerő helyek) kialakulásának tisztázása céljából. Célzerű a korai neolitikumtól lakott lelőhely és a közeli, alacsonyabban fekvő ártér fennmaradt rétegeit egy egységben vizsgálni. A terepjelenségek kiegészítőanyagainak tanulmányozásánál a vékonycsiszolati képek röntgen mikroanalízis vizsgálatára helyeztük a fő hangsúlyt. A löszszerű, vályogos-agyagos üledékek szemcseösszetételi görbéjének a felvétele lézeres diffraktométerrel történt. A munka folyamán cél egy adatbázis létrehozása.

A Baranya megyei Szederkény-Kukorica dülő lelőhelyen 2005. szeptembere óta folyik az M60-as gyorsforgalmi út beruházását megelőző régészeti feltárás. A lelőhelyen 2006. decemberéig mintegy 2100 régészeti jelenség került feltárásra, melyek a Dunántúli Vonaldiszes Kultúra (korai neolitikum) horizontjától kezdve egészen az avar-korig terjed. A telepjelenségek közül a legnagyobb szakmai kihívást a nagyméretű, több al-objektumra tagolható, több rétegű betöltéssel rendelkező agyagnyerő-, vagy egyszerűbben bányagödörök jelentik.

Az 1648-as bányagödör keletkezése feltehetőleg a felszínre kifutó, építőanyagként és fazekas alapanyagként egyaránt alkalmas paleotalaj kinyerését célzó emberi tevékenységnek köszönhető. Az objektum fejlődésének rekonstruálását elsősorban a betöltésrétegekből előkerült leletanyag elemzésével és a gödörrel szuperponáló, meghatározott korú jelenségek

segítségével lehet elvégezni. A betöltésrétegek leletanyagára jellemző a mészbetétes díszítésű kerámia, és a szokatlanul sok bronztárgy. Az előzetes értékelés alapján a betöltésrétegek leletanyaga a középső bronzkori mészbetétes edények népére jellemző. A bányagödör betöltését több, későbbi jelenség is metszi: egy, a III. századra keltezhető római villa kerítőárka, és egy, valószínűleg késő-avar kori (VIII. század) kemencés ház.

A fent említett adatok alapján elmondható, hogy a bányagödört a Kr. e. XV. századot megelőzően termelték ki, feltehetőleg a középső bronzkorban, majd a mészbetétes település megszűnését követően a település erodáló kultúrrétege feltöltötte a felszíntől több méteres mélységben kimélyített jelenséget. A feltöltődés a III. századra már teljes volt, amint azt a beleásott római kori árok is bizonyítja. Régészeti módszerekkel nem lehet részletesebben és pontosabban meghatározni az 1648-as objektum keletkezésének és betöltődésének folyamatát, ezért a régészeti feltárásokat 2006 nyaratól kezdve 5–7 m mélyre hatoló sekélyfúrások egészítették ki. A fúrásokat azokra a helyszínekre koncentráltuk, ahol az vagy régészetileg, vagy a felszínfejlődés alakulása szempontjából indokolt volt. Két igen fontos részterület esett így tüzetesebb vizsgálat alá: az 1648-as objektum környezete és az ásatási területnél (5–10 m-rel) alacsonyabb morfológiai helyzetben lévő 40–130 m széles ártér.

Az 1648-as objektum kialakulásának kezdete (jelenlegi ismereteink szerint) az egykor itt élők agyaglelőhely kiaknázásával kezdődött. A poliéderez paleotalaj sötétbarna agyagos vályog. A gödör kitöltése összetett, de a vizsgálatok alapján komponensei alapján kategorizálható.

Az említett ártér adatainak feldolgozása még folyamatban van, de a fúrási naplók alapján a következő rétegek jelölhetők ki: 0–30 cm barna vályogos-kőzetliszes gyökérszóna, 30–110 cm-ig barna mátrixú szürke, glejes foltokkal tarkított vályog, 110–460 cm-ig szürke, vörösfoltos vályog és különböző glejes változata, 460–560 cm-ig szürke, morzsalékos szerkezetű kőzetliszes anyag, 560–742 cm-ig (fúrástalpig) szürke vályog, benne a rozsdabarna foltok erőteljesebben jelentkeznek.

A laboratóriumi vizsgálatoknál a minták pH, humusz- és mésztartalmát, valamint szemcseösszetételi görbéjét vettük fel lészeres szemcseméret-meghatározó készülékkel.

Az objektum anyagából és környezetéből készült csiszolati, és vékonycsiszolati kép. Kieértékelésük során nagyobb figyelmet fordítottunk azokra a formaelemekre, amelyek a kitöltés keletkezésével, fejlődésével kapcsolatba hozhatók, ezek: csatornák, üregek kitöltőanyaga, vázszemcsék stb. A vékonycsiszolatokról XRD felvétel is készült.

Az egykori (kora neolitikum kori) járatszint már erodálódott. Összességében elmondható, hogy a régészeti lelőhelyek és a közeli ártér együttes vizsgálatával komplexebb képet alkothatunk a felszín fejlődését illetően.